

Kritika

sem: érdemes és érdekes megfigyelni, mely témákról mely nyelven beszél az illető. (Rendkívül érdekes volt például, amikor magát magyarnak valló sváb hölgy az édesapja halálát, valamint saját 1946-os kitelepítését németül mesélte el, és észre sem vette, hogy átváltott egyik nyelvről a másikra.) A kétnyelvűség a dunabogdányi svábokra nem minden területen jellemző, és nagyon különböző szinteken figyelhető meg; közös tulajdonság azonban, hogy a németet az idősebb generáció tagjai közül is sokan csak az iskolában tanulták. Ennek következtében éles különbséget tesznek és tettek a Hochdeutsch (azaz az irodalmi német) és a sváb között. Sokan „magyar anyanyelvű svábnak” vallották magukat, ami azonban nem zárja ki, hogy otthon családi körben ne beszélnének svábul. Érdekes megfigyelni a generációk közötti különbségben megnyilvánuló tendenciát: míg az első, legidősebb generációnál még identitásképző elemnek tekinthető a nyelv és használata, addig a második generációról ez már nem mondható el, a harmadik pedig már hátrózottan a nyelvváltás – ami nem azonos a nyelvvesztéssel! – fázisában van, hiszen tanulmányaik befejeztével elkerülnek szülőhelyükről, és ott a viseletbeli kivetkőzéshez hasonlóan nyelvüket is „levetik”. Ez azonban csak a svábra vonatkozik, az iskolában tanított Hochdeutsch soha nem volt anyanyelvük. Bindorffer leírja, hogy korábban sokszor büntetés járt azért, ha valaki németül kezdett el beszélni az iskolában.

A harmadik különösen érdekes témakör az interetnikus kapcsolat. Itt fontos megjegyezni, hogy ezek tapasztalatai visszahatnak, és oldják a feszültségeket, csökkentik a konfliktusforrásokat. Fontos vizsgálati szempont lehet a befogadó többség viszonya a kisebbséghez. Itt sokszor találkozhatunk kiszolgáltatott helyzettel, ennek megfelelően többféle, a kisebbségi létet megélt válaszreakcióval, mint például az asszimiláció, a kilépés az adott kisebbségi csoport keretei közül. A kompromisszum felé hajló kettős identitás viszont csökkeni a csoportközi konfliktusokat, és mellette bizonyos hagyományörzés is lehetséges.

Bindorffer Györgyi könyve alapos és átfogó elemzést nyújtja a dunabogdányi svábságnak. A szakmabeliek, de az antropológiai és szociológiai érdeklődésű laikus olvasók is haszonnal forgathatják. Nyelvezete érthető, a könyv szerkezete logikusan felépített, a mellékelt fotók pedig még inkább segítik a témában való elmélyülést.

Bindorffer Györgyi (2001): *Kettős identitás. Etnikai és nemzeti azonosság tudat Dunabogdányban*. Új Mandátum Könyvkiadó, – MTA Kisebbségkutató Intézet.

Miheller Hajnalka
Miskolci Egyetem, BTK

Anyanyelvű oktatás – Vajdaság

A délvidéki anyanyelvű oktatás terén nem sok lényegi változás történt. A máig ható érvénnyel megfogalmazott cél és stratégia – anyanyelvű oktatást az óvodától az egyetemig – ma sokkal idősebb, mint valaha.

A szabadkai székhelyű Magyarságkutató Tudományos Társaság legújabb kötete, az „Oktatási oknyomozó” visszautal egy, közel tíz évvel ezelőtti, az anyanyelvű oktatásról szervezett Kárpát-medencei konferenciára, s a tanácskozáson betervezett tanulmányokból összeállított „Anyanyelvű oktatásunk” című könyv délvidéki magyarságra vonatkozó részére. Így mintegy kései folytatásnak tekintendő. Az akkori értekezés és az MTT-sorozat első kötetének tanúsága szerint, valamint a mostani, 12. kö-

tet láttán elmondhatjuk: tíz év alatt sem sokkal jutottunk előbbre. Mint az az „Oktatási oknyomozó” tanulmányaiban olvasható, illetve a legfrissebb adatok tömkelegéből látható, Délvidéken tovább fogytak a gyerekek a magyar iskolákban, a magyar osztályok egész sora szűnt meg, nem alakult ki az anyanyelven folyó pedagógusképzés átfogó rendszere, a magyar nyelven és magyar identitás szellemében megírt tankönyvek, kézikönyvek, forrásmunkák kérdése megoldatlan, s az anyaországból való behozataluk is alig mozdult el a holtpontról, a nemzeti identitásnak megfelelő tantervek kidolgozásáról és alkalmazásáról stb. nem is szólva.

A kötetben közölt, átfogó kutatást prezentáló tanulmányok – melyeket az Arany János Közalapítvány és az MTA Határon Túli Magyar Tudományos Ösztöndíjprogram Kuratóriuma támogatott – a sürgető időszerűség miatt készültek, s a helyzetfelmérés a tenni akarás igényével tükrözi a délvidéki anyanyelvű oktatás jelenlegi állapotát és esélyeit. Mert bár napjainkban ugyanazok a kérdések nyomják agyon az oktatást, az idő múlásával más lett a teendő. A „fejlesztés” mellett (és igen sokszor helyett) ugyanis már a „megtartás”

Bár napjainkban ugyanazok a kérdések nyomják agyon az oktatást, az idő múlásával más lett a teendő. A „fejlesztés” mellett (és igen sokszor helyett) ugyanis már a „megtartás” kifejezés is mind nagyobb hangsúlyt kap. A kérdés ugyanis az, hogy az alulról, már az óvodából elfogyó nemzedékekkel fenn lehet-e még tartani a meglévő anyanyelvű iskolahálózatot, s ahol pedig menthető, hogyan? „A vizsgált két népszámlálás között csaknem egynegyedével csökkent az iskolaköteles (7–14 éves) gyermekek létszáma. A „fogy a gyermek” jelenség sodródik a „nem lesz gyermek” állapot felé.

kifejezés is mind nagyobb hangsúlyt kap. A kérdés ugyanis az, hogy az alulról, már az óvodából elfogyó nemzedékekkel fenn lehet-e még tartani a meglévő anyanyelvű iskolahálózatot, s ahol pedig menthető, hogyan? „A vizsgált két népszámlálás között csaknem egynegyedével csökkent az iskolaköteles (7–14 éves) gyermekek létszáma. A „fogy a gyermek” jelenség sodródik a „nem lesz gyermek” állapot felé. A két népszámlálás között csaknem egyharmaddal csökkent a 0–4 éves korcsoporthoz tartozó gyermekek száma – azoké a gyermekeké, akik majd 2007-ben válnak iskolakötelessé” – állapítja meg a kötet bevezető tanulmányában *Mirnic Károly* demográfus. S felvet egy új szükségszerűséget is: átszervezni-megszervezni-menteni az anyanyelvű oktatást ott, ahol már nem tartható fenn a magyar tagozat, magyar osztály (például több település összefogásával).

Ugyanakkor felsejlenek biztató jelenségek is. Letűnt az egykori politikai hatalom a volt Jugoszláviában, az anyaország – új európai helyzete folytán – erőteljesebben tudja támogatni a délvidéki magyar oktatást. Hosszú vajúdas után megoldódni látszik a magyar tanítóképzés ügye, két új, tehetséggondozó gimnázium nyílt anyaországi támogatással, minek folytán nőtt az anyanyelvükön tanuló középiskolások száma, s elvben a tankönyvbehozatal előtt is megnyílt az út. Az európai felsőoktatási rendszerhez igazodva kezd átalakulni mind a hazai, mind az anyaországi felsőoktatási rendszer, s ez nem marad hatás nélkül a magyar kisebbségi felsőoktatásra nézve sem. *Gábrityné Molnár Irén* szociológus a konkrét teendőket is célba veszi: „Az állami magyar, vagy részben magyar felsőoktatás megtervezése a vajdasági magyarok értelmiségképzésének a záloga. Az alternatívák kidolgozása mellett konkrét intézményes megoldásokra van szükség. Ezek: egyetemalapítási tervek a Bolognai Nyilatkozat elvei alapján magyar érdekeltségű karokkal és tanszékekkel (tanítóképzés, mérnökképzés, vállalkozói szakok); Újvidéken tanárképzés (magyarul/részben magyarul), jogászképzés és orvosképzés (konzultációk, anyaországi részképzések), lektorátus, vajdasági magyar felsőoktatási kollégium;

végül Zentán a kertészképzés legalizált kihelyezett tagozaton beillesztve a szerbiai felsőoktatásba is.”

Ahhoz azonban, hogy legyen kinek megnyitni a felsőoktatás évfolyamait, a magyar gyermekeket anyanyelvű iskolába kell/ene íratni. „A legtöbb kisebbségi szülő azt szeretné, hogy gyereke mindkét nyelvben anyanyelvi szintű jártasságokat szerezzen, illetve magas fokú kétnyelvűséget fejlesszen ki. Sok szülő azonban nem ismeri a nyelvi fejlődés folyamatát kétnyelvűség helyzetben, esetleg kevésbé igényes is a nyelvi fejlődést illetően, és abból indul ki, hogy az iskolába induló gyereke anyanyelvét a családban már úgyis megtanulta, ezért a többségi iskolában majd hozzátanulja a többségi nyelvet is, és így mindkettő birtokába jut.” – írja *Göncz Lajos* pszichológus. Ezt a tévedést oszlatja el azzal, hogy megosztja a kétnyelvűség-tudományi ismereteket az Olvasóval, s eligazítja őt a kérdésben. *Bene Annamária* 14 település nyolcadikosainak és szüleinek a véleményét mutatja be arról, mit tartanak a legfontosabbnak a középiskola megválasztáskor. Mint a felmérésből kiderül, a szülők és az általános iskolát befejező tanulók elvárása nem éppen egyezik.

A könyvhöz szervesen tartozik hozzá *Sziveri Rezső* munkája: táblázatokban és ábrákon mutatja be a Szabadka térségére vonatkozó iskolastatisztikát.

A fedőlapalkotó *Csernik Előd* finom iróniával kapcsolódik a témához: grafikája utal arra a nagy anyagmennyiségre, melyet a kitarító „nyomozás”, kutatás és tanulmányozás összegyűjtött és feltárt a délvidéki anyanyelvű oktatás témakörében.

Anyanyelvű oktatás – visszaköszönő gondok. (2006)
Oktatási Öknyomozó, Magyarágkutató
Tudományos Társaság, Szabadka.

Mirnic Zsuzsa
Magyarágkutató Tudományos Társaság

A Nemzeti Tankönyvkiadó könyveiből